

hunne namen nog niet „als wanbetalers" worden gepubliceerd?"

En verder: „Zulke inquisitie-affaires als in die van Dr. Dijk beloven ons weinig goeds. Maar inzoverre zijn zij uitstekend dat zij de Geref. predikanten, die met de Jong-Gereformeerden sympathiseeren kunnen leeren, dat zij er een gevaarlijke liefhebberij op na houden, en dat, wanneer de speurneuzen goed de lucht van ze krijgen, zij kans hebben van geestverwanten ook lotgenooten van Ds. Netelenbos te worden".

Nu begrijp ik van den heer Dorst niets meer. Hij is de man, die eerlijk heeft erkend: wij „Jong-Gereformeerden" en aanhangers van Ds. Netelenbos hooren in de Gereformeerde Kerken niet thuis, en wij moeten ons vereenigen in een Vrij-Gereformeerde Gemeente, en moest hij niet met mij bij allen, die aan zijn zijde staan, aandringen op eerlijke openbaarmaking van hun afwijkende gevoelens?

Het gaat hier niet om een eenvoudig verschil van opinie.

Het geldt hier de groote vraag of de opvattingen van den heer Netelenbos nog thuishooren binnen het kader onzer Gereformeerde Belijdenis, en onze Synode heeft terecht die vraag ontkennend beantwoord. Welnu, dan neemt ook ieder, die, hoewel aanhanger van deze gevoelens, toch in de Gereformeerde Kerken blijft, een onware positie in, en tegen zulk oneerlijk gedoe kan niet genoeg geageerd worden.

Het is mij niet te doen om slachtoffers te maken. Ik wensch ook allerminst als inquisiteur op te treden.

Maar ik vraag alleen, dat zij, die op het door de Generale Synode verworpen standpunt staan, in hun onoprechtheid niet voortvaren. Dat is een eisch van waarheid en trouw.

Echter, zegt Ds. Vermaat, men behoeft het niet in alles met den heer Netelenbos eens te zijn, om toch sympathie te hebben met zijn optreden tegen kerkisme en confessionalisme. Ik stem dit toe, doch, wanneer de sympathiebetuigingen der bovengemelde predikanten niet verder gaan dan deze toejuiching, heeft de heer Netelenbos geen recht zich op hen te beroepen. Hij zegt telkens: meenderen zijn het met mij eens. Zij deelen mijn gevoelens, maar indien die eensgezindheid zich beperkt tot hetgeen Ds. Vermaat noemt, moet de heer Netelenbos zijn beroep laten varen. Dan vindt hij in deze broeders geen steun.

Bovendien, het is waarlijk niet alleen de Netelenbos-kring, die tegen kerkisme en confessionalisme zich kant. Ook wij, die vierkant tegenover dezen kring staan, willen gaarne tegen deze eenzijdigheden den strijd voeren, en wij gelooven evenmin als Ds. Vermaat in de Gereformeerde Belijdenisschriften en in de Gereformeerde Kerken en in het Gereformeerde volk en in het Calvinisme.

Wij kennen de Apostolische Geloofsbelijdenis ook. Wij gelooven ook in den Heiligen Geest, en in God den Vader, en in Jezus Christus, Zijn eeniggeboren Zoon onzen Heere, en wij gelooven zelfs niet in een algemeene Christelijke Kerk, maar een algemeene Kerk.

Moet men daarvoor geestverwant van Netelenbos zijn?

Maar dat geloof verhindert ons niet om in de Gereformeerde Kerken de meest zuivere openbaring van het Lichaam van Christus en in de Gereformeerde Belijdenis de zuiverste vertolking van de waarheid Gods te zien, en dat geloof sluit evenmin uit, dat wij het Calvinisme en het Gereformeerde volk van harte liefhebben, en den Heere danken, dat wij tot dat volk mogen behooren.

Ds. Vermaat maakt een onzuivere tegenstelling. Zulke contrasten kunnen wij niet aanvaarden.

En wat zijn citaat uit Seeberg en zijn opmerking over ons reformatorisch streven aangaat, verwijs ik hem naar het rapport-Bavinck op de Generale Synode van Leeuwarden over den uitbouw der Belijdenis. Wij willen geen ander standpunt en geen anderen weg.

Nu zou ik hiermede gaarne de discussie over de Netelenbos-quaestie beëindigen, maar er ligt nog een ingezonden stuk te wachten van een niet-theoloog, dat ik de volgende week hoop te beantwoorden.

D.I.K.

Tweeërlei Schriftbeschuwing.

II.

Inhoud van het eerste artikel: Prof. Obbink erkent in „Bergopwaarts", dat hij op den preekstoel andere dingen zegt (en ook de dingen anders zegt) dan op den kathedraal. Kritische kwesties behooren, volgens hem, op den kansel niet thuis. Daar moet de predikant de stof, welke hij behandelt, tot presentie werkelijkheid maken. Daarom vindt hij het een ernstige fout, dat Dr. Cramer indertijd zijn beluimde „kritische preeken" heeft gehouden.

Naar aanleiding hiervan vroeg ik: hoe hebben wij als Gereformeerden hietegenover te staan?

Als ik Ethisch was, zou ik, geloof ik, niet zoo ver van prof. Obbink afstaan.

Het konsekwente behoort op ons de sterkste aantrekking te oefenen.

En volgens mij is prof. Obbink, die geen Schrift-critiek op den kansel brengt, van ethisch standpunt gezien, konsekwenter dan Dr. Cramer, die het wel doet.

Misschien lijkt dit wat vreemd.

Bij oppervlakkige beschouwing schijnt Dr. Cramers methode oprechter dan die van prof. Obbink. Toch vergist men zich daarin zeer.

Dr. Cramer is radicaler.

Maar daarom nog niet konsekwenter.

Gaarne verklaar ik dit nader.

En dan mag niet vergeten, dat de Schrift voor den Ethische gansch iets anders is dan voor den Gereformeerde. Als ik het verschil eens heel kort mag formuleeren, dan zou ik het zoo willen voorstellen: voor den Ethische is de Schrift eerst en bovenal ervaring, voor den Gereformeerde eerst en bovenal openbaring.

De Gereformeerde stemt van harte toe, dat in de Schrift de ervaring van verschillende bijbelheiligen wordt beschreven. Maar vooreerst gaat ze niet in ervaring op en voort; maakt die ervaring deel uit van de bijzondere Godsopenbaring, die onfeilbaar werd te boek gesteld. Daarom moet alle ervaring aan de Schrift worden getoetst. Alle „belevens", dat niet met de Schrift in overeenstemming is, moet omherroepelijk worden gewraakt. In de Schrift geeft God Zichzelf te kennen, zowel voor ons verstand als voor onzen wil, dus voor heel onze persoonlijkheid. Uit de Schrift weet ik wat ik heb te gelooven en wat ik heb te doen.

Voor den Ethische staat dat anders.

Hij vindt in den bijbel ervaring van vrome mannen, gedachten over God en Goddelijke dingen. Hij schat die hoog. Hij wenschte er leering en troost uit te putten. Toch heeft die ervaring alleen kracht voor hem, inzover ze zich aansluit bij eigen ervaring. Eigen ervaring wordt voor hem de maatstaf, waarnaar hij de ervaring der bijbelheiligen beoordeelt. In de ervaring, gelijk die in de Schrift staat opgeteekend, openbaart God zich wel, maar ze is toch niet wezenlijk verschillend van de ervaring, die hij zelf opdoet. Dat is ook openbaring. Daarom mag er aan de Schrift geen onfeilbaarheid worden toegekend. Als de Ethische den bijbel leest of er uit hoort preeken, dan heeft dit alleen belang voor hem: ervan af het zoo. Indien niet, dan spreekt dit schriftdeel niet tot hem. Hij laat het liggen. Het interesseert hem niet. Als hij wetenschappelijk man is, zal hij door zijn ervaring geleid — want van vooroordeelen kan ook hij zich niet losmaken — zoo'n niet ervaren stuk van de Schrift misschien voor verlichting of onhistorisch verklaren. 't Kan zijn. Maar voor hem als prediker en toehoorder komt 't alleen op zijn ervaring aan. Dat is de presente werkelijkheid. En vooreerst hij die in de Schrift terugvindt, wil hij haar wel opslaan, er door gesticht worden. Hij zal zelfs moeite doen er die in terug te vinden. Maar hij is en blijft toch altijd bezig met eigen ervaring. Wat de Schrift objectief is komt er voor zijn vroomheid niets op aan. Daarom wil hij van kritische kwesties, die het objectieve raken wel weten als wetenschappelijk, maar niet als religieus mensch.

Men ziet, de konsekwentie daarvan is: geen kritiek op den kansel.

Op zichzelf genomen schuilt daar dus niets oneerlijks in.

Oneerlijk wordt de Ethische predikant eerst, wanneer hij het laat voorkomen alsof de Schrift voor hem onfeilbare openbaring is, welke hij zonder kritiek aanvaardt, terwijl hij het juist andersom meent.

Oneerlijk wordt hij, wanneer hij voor een Gereformeerde gehoor optreedt en hij de gemeente in den waan laat of brengt, dat hij hun Schriftopvatting deelt.

Hij behoeft het niet altijd op strijdjuste manier te verkondigen, maar hij dient het toch duidelijk te laten uitkomen, dat hij de Schrift beschouwt als document van geloofservaring, maar niet als objectieve Godsopenbaring.

En nu waren er, vooral in de vorige eeuw, stellig gevallen van zulke onoprechtheid aan te wijzen.

Doch daarvan mag den Ethische als zoodanig geen verwijt worden gemaakt.

Predikanten, bij wie denken en zeggen niet in overeenstemming zijn, komen er ten slotte bij elke richting voor.

Men dient toe te stemmen, dat het ethisch beginsel met zich brengt, dat geen objectieve beschouwingen, ook niet over de Schrift, op den preekstoel worden gegeven.

Want het ethische uitgangspunt is juist door en door subjectief.

Hiermee is echter nog niet alles gezegd.

HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

De plaats van den middenstand in het maatschappelijk leven.

III.

Heeft de middenstand nog recht van bestaan?

Op die vraag geven velen, en ook menigeen in christelijke kringen, een ontkennend antwoord, en bij dezen leeft de meening, dat de tijd voor deze

klasse in het maatschappelijk leven voorbij is. Hij heeft zijn taak vervuld. Hij moet plaats maken voor anderen, die deze functie beter en tot meerder heil van de gemeenschap kunnen verrichten, en tal van economische profeten voorspellen met een zekerheid, die de middenstanders moet ontroeren, hun spoedigen, sozialen dood.

En... over dat sterven verheugt men zich.

Als deze profeten nagenoegd werden de grafrede uit te spreken, zouden ze het doen in zulken opgewekten en blijden toon, dat ge den ernst van het oogenblik zeker vergeet, want naar hun inzicht is de middenstand tot schade van het maatschappelijk leven. Hij is immers zoo oneconomisch en onsocial. Hij maakt het productieproces veel en veel duurder. Er blijft door al die winkeliers en klein industrieelen zooveel aan den maat- en strijdstok hangen. Het leven zou veel goedkooper, en de distributie veel gelijkmatiger zijn, wanneer deze verbindingschakel tusschen producent en consument wegviel, en de middenstand voert heel wat overtollige menschen in de samenleving binnen, die slechts de algemeene ontwikkeling en welvaart belemmeren.

Dit geldt en voor de kleinindustrie en voor den winkelstand.

Wat de eerste betreft meenen zij, wier gevoel ik even aangaf, „dat het grootbedrijf goedkooper kan produceeren dan de kleine middenstander, omdat uit den aard der zaak de kostprijs van af te leveren artikelen daalt, naarmate de fabrikant door kapitaalcracht en grooter afzetgebied in staat is grootere hoeveelheden op de markt te brengen. De grootindustrieel kan zich de beste en goedkoopst werkende machines aanschaffen, hij is in staat zijn bedrijf zoo hygiënisch mogelijk in te richten, kan doorgaans hoogere loonen uitkeeren en zal in de meeste gevallen zijn grondstoffen op gunstiger condities kunnen inslaan". (1)

Eenzelfde oordeel valt men over den handelsdrijvenden middenstand.

Die is ook overbodig.

Die klopt ons het geld uit den zak.

Hij is in het sociale leven een groote parasiet, en daarom acht men dit het ideaal „dat de goederen rechtstreeks door de producenten (landbouwers en fabrikanten) geleverd worden aan de consumenten of dat althans door coöperatie — hetzij der producenten, hetzij der consumenten — de tusschenschakel wordt uitgeschakeld. In verband met het parasitair karakter, dat men aan den handelsdrijvenden middenstand of ten minste aan een groot deel daarvan toeschrijft, meent men dat in de prijzen, welke doorgaans de consumenten betalen moeten, een deel begrepen is, dat de winst vormt van den handelaar en den winkelier, en dat geheel onevenredig is aan de beteekenis, welke deze personen in het productieproces innemen". (2)

Daarom moet de middenstand van het toneel verdwijnen.

Hij moet vervangen door groot-kapitaal of coöperatie.

Volgens anderen moet de Staat of de Gemeente zijn taak overnemen, en wanneer men voor deze radicale opruiming terugdeinst, wil men in alle geval het aantal middenstanders beperken. Er zijn immers veel te veel van deze menschen. Zij verdringen elkaar, en maken voor elkander den levensstrijd moeilijk. Hun overvloedigheid werkt zeer improductief en onsocial, en ik herinner in dit verband aan het bekende voorbeeld, dat de heer Smeenk ook op het Tweede Christelijk-Sociaal Congres heeft genoemd (3), n.l. dat er in Hamburg ± 4500 sigarenwinkeliers zijn geteld. Dat beteekent, zoo oordeelt de heer Smeenk, oneconomische distributie, en ditzelfde euvel openbaart zich ook, wanneer b.v. ten onzent veel te veel bakkers hun brood aan den man trachten te brengen.

Hierin moet verandering komen.

De middenstand moet beperkt worden.

Of, wat velen liever willen, hij verdwijne zoo spoedig mogelijk, en... wat zal er dan voor hen, die tot nu toe alleen consumenten waren, een heerlijke tijd aanbreeken! Het lieve geld, dat eertijds in den zak van den middenstander verdween, kan nu in eigen beurs blijven, en deze winst kan, zij het dan niet geheel, dan toch voor het grootste deel, ten eigen bate worden aangewend!

Het zal dan een lust zijn om te leven.

Alle reden tot klagen valt dan weg.

Misschien behoort dan iedere loonactie tot het verleden, en zelfs voor de onderwijzers is de noodzakelijkheid van demonstratieve optochten weggevallen!

Zal het zoo zijn?

Wacht ons zulk een toekomst?

Moet het doodsuur voor den middenstand slaan?

Als ik op die vragen een antwoord geef, wil ik beginnen met toe te stemmen, dat het surplus van middenstanders dikwerf onvooroordeelijk gewerkt heeft, al mag daarbij niet vergeten, dat de onderlinge concurrentie, die deze overvloed bevorderde, ook haar lichtzijden kende. Er zit zeer zeker iets waars in de opmerking van den heer Smeenk, en ik heb in mijn vorig artikel op het onsocial bedrijf van deze

(1) Ik citeer hier Mr. J. A. de Wilde, Overheid en Middenstand, Proces-Verbaal van het Tweede Christelijk-Sociaal Congres, p. 93, 94.

(2) Proces-Verbaal, p. 113.